

PALÁGYI SYLVIA KÖSZÖNTÉSE

Palágyi Sylvia a legaktívabb magyar archaeológusok egyike – úgy gondolom, hogy ez a megállapítás akkor is igaz, ha nemcsak a provinciális római régészet művelői közt tekintünk szét. Szerteágazó munkásságának értékelésekor nemcsak a kiváló, nemzetközileg ismert kutatót köszönhetjük kerek számú jubileuma alkalmából, de mint kiemelkedő teljesítményt nyújtó múzeumi-műemléki szakembert is, aki munkáját sohasem tekinti befejezettnak sem a feltárással, de még az eredmények publikálásával sem.

Három – közös munkaként megjelentetett – monográfiának fő- ill. társszerzője, és egyben szerkesztője, ezenkívül 115 tanulmány, kutatási jelentés, esszé, kiállítási vezető, előszó, címszó, szemle, ismeretterjesztő munka, leprellő írója. Ha fentiekhez még könyvismeretéseit és ásatási beszámolóit is hozzászámoljuk, akkor valószínűleg ő maga sem tudná pontosan bibliográfiai tételeinek számát. Munkájának értéke nem is a számokban rejlik, hanem abban a teljességre törekvő teljesítményben, amellyel a feltárástól a bemutatásig kísérve a leleteket igyekszik minden elérhető tudományos információt megszerezni, és azt továbbadni.

Iskolai-gimnáziumi tanulmányait budapesti és dunántúli városokban végezte. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán régészetből és történelem szakból szerzett diplomát 1967-ben. Egyetemi éve alatt László Gyulától, s mint a római kor művelője, Mócsy Andrásról tanult a legtöbbet, akik régészgenerációk ismeretét, módszerét és gondolkodásmódját alakították. Szakdolgozatát római kori városépítészetből írta. Munkássága során talán ehhez az egy témához lett hűtlen, minden más tekintetben a hűség példájaként tekinthetünk rá.

Friss diplomával a kezében 1967-ben került a veszprémi múzeumba (akkor még Bakonyi Múzeum), ahol azóta végigjárta a hivatali ranglétrának úgyszólván minden grádusát. „Csak” ez az egy munkahelye volt, amit napjaink rohanó forgatagában, zászlóváltások, átülések, gyors karrierépítések érdekében végrehajtott gyakori álláscsere világában tudunk igazán méltányolni, még akkor is, ha a hűséget – munkahelyhez, kutatási területhez, meggyőződéshez – sokan nem tekintik értéknek.

Pályafutásának kezdetén rögtön „mély vízbe” került: évekig dolgozott a Magyarország Régészeti Topográfiaja 4. kötetének, a pápai és a zirci járás lelőhelyeit feldolgozó munkacsoportjában. Egyike volt azok-

nak, akiknek hálásak lehetünk, hogy Magyarországon először éppen Veszprém megyében fejeződtek be eredményesen a régészeti topográfiai kutatások: a megjelentetett kötetek anyaga nemcsak a megye egészét, hanem a ma már Zala megyéhez tartozó keszthelyi járás területét is lefedi. Palágyi Sylvia az öttagú szerzői kollektíva tagjaként mintegy 160 római kori címszó megírásával járult hozzá a kötet sikeréhez. A topográfiai munkák során kezdett el foglalkozni a pannoniai halomsírokkal és ennek köszönhetően lett e temetkezési rítus legjobb hazai kutatója, a téma nemzetközileg is egyik legismertebb művelője. Húsz munkájában foglalkozik a halomsíros temetkezéssel a legkülönbözőbb aspektusokból. Ebből a témából szerzett 1980-ban egyetemi doktori, majd 1994-ben kandidátusi fokozatot. Három nagy, több éven keresztül tervszerűen végzett ásatása gazdagította a tumulusokkal kapcsolatos ismereteinket: az inotai, a balácai és a kemenesszentpéteri. E három – mintaszerűen feltárt – lelőhely azóta a halomsíros temetkezések időrendje, eredetének kérdése, valamint etnikuma szempontjából szinte a legfontosabb evidenciákat szolgáltatta. Több mint 20 éve kismonográfia léptékű cikkben publikálta az Alba Regia hasábjain az inotai halmokat, amelyekbe feltehetően a fegyverrel temetkező eraviscus arisztokrácia vezető tagjait temethették a sírköveken is ábrázolt kocsiival, a Traianus korára keltezhető terra sigillata asztali készlettel, üvegekkel. Az egyik magas halom köré falat építettek, a körítőfalba festett szentélyt foglaltak. Az 1973–1975 között feltárt halomsírokat – alig másfél évtizeddel az ásatások befejezése után – már műemléki bemutatás keretében láto-gathattuk.

Kemenesszentpéteren a Dunántúl egyik legkorábbi római halomsírját tárta fel, amelyet a fegyver- és bronzedény-mellékletek Kr. u. 100 körüli évekre kelteznek. Itt már 1969-ben elkezdte, majd 1990–1991-ben folytatta a római kori halmok kutatását: ezeknek műemléki bemutatása is folyamatban van.

1984–86 között kutatta a balácai római villa főépületétől kb. 700 m-re emelkedő, nagyméretű Likasdombi halmot. Az egykori mauzóleumszerű temetkezés egy fallal körülvett sírkerten belül emelkedett, amelynek sírkamráján belül ugyan a többszöri rablás tönkretette a temetkezéseket, ugyanakkor a síroltártörödékek és a bustumok veretei a keltezésre, ill. az eltemetettek kilétére vonatkozóan fontos informá-

ciókat szolgáltattak. Az állítató család – Fitz J. kutatásai szerint – valószínűleg Közép-Itáliából települt Pannoniába, ahol több városi közösség életében töltött be fontos szerepet. Valószínűleg ennek a családnak tulajdonítható a Közép-Itáliában megfigyelhető temetkezési szokás meghonosítása. A balácai halomsír tipológiai szempontból is kiemelkedik a noricum-pannoniai tumulusok sorából, és a carnuntumi, ún. Rundgräber-csoportéhoz hasonlóan az itáliai prototípusokkal állítható párhuzamba. Kelet-Pannoniában először Palágyi Sylvianak sikerült ezt a típust megfigyelnie. Nem kétséges, hogy ez a nagy halom a balácai villa tulajdonosainak és családjaiknak hamvait takarta. A keltezés, amely csak a kiegészíthető felirattöredékek tanúvallomására támaszkodik – egyelőre vitatott. 1287 – síroltárhoz, felirathoz, ábrázoláshoz, építészeti tagozathoz tartozó – különböző minőségű kőtöredék került elő a feltárások során, ezeknek elemzését munkacsoport végezte. A többszátú lábazatú, párkánnal koronázott körítőfállal körülvett halom előfolyóját és sírkamráit festették, ill. stukkóval borították. Mi sem természetesebb, mint hogy egy ilyen, jelentőségében egyedülálló temetkezés műemléki bemutatását Palágyi Sylvia kezdeményezte és annak megvalósításában aktívan közreműködött. A kutatási téma szempontjából munkásságának, életútjának fontos mérföldköve volt a dunántúli római kori halomsírokat feldolgozó monográfia, amelyet Nagy Leventével együtt 2000-ben jelentetett meg, s amely azóta az Akadémiai Kiadónál német kiadást is megért. E munkában a szerzők, a Sági Károly 1943-ban jelentetett cikke óta kétszeresére nőtt mennyiségű halomsírokra vonatkozó irodalmi adatok, felmérések, rajzok és egyéb források alapján értékeli e temetkezések fajtáit, szerkezetét, mellékleteit, keltezik a sírokat, foglalkoznak a halomsíros temetkezés eredetének kérdésével. A munkába – kezdeményezésére – Somogy és Zala megye halomsírait feltáró kutatók is bekapcsolódtak: a vállalkozás szervezése azonban ráhárult. Ez a fontos hézagpótló mű lehetővé tette, hogy S. Pahić, O. Urban és Z. Gregl munkái, a szlovéniai, ausztriai és a horvátországi repertoriumok után a magyarországi kutatások eredményei is elérhetővé váljanak.

Munkásságának fókuszában a balácai villagazdaság feltárása, publikálása, bemutatása és az eredmények sokoldalú megismertetése áll. 1976-ban, pontosan fél-száz évvel azután, hogy a Rhé Gyula által kezdeményezett korábbi ásatások abbamaradtak – kezdte meg kutatásait a balácai villaegyüttesben. Az eredetileg 2000-ig tervezett projektnek – a nehézségek ellenére elért – eredményeit azóta Európa-szerte ismerik.

A nagyszabású program első éveiben főként a főépület valamennyi alaprajzi részletének megismerésre és az építési periódusok meghatározására törekedett. Az alaprajz pontosításával a korábbi tipológiai besorolások is érvényüket veszítették, de az újabb periodizáció a minőségi mozaikok és a falfestmények időrendi meghatározásához is lényeges új felismerésekkel járult hozzá. Az eltérő irányítású XIII. épület feltárásának, valamint a főépület udvarában (peristylumában) végzett kutatásoknak köszönhetően kiderült, hogy a vil-lát első formájában a Flavius korban építették fel. A legkorábbi építmények időrendi meghatározásához a hiteles, stratigráfiai ásatások során előkerült lelet-anyagok elemzése is hozzájárult. A korai építmények feltárása során kiderült, hogy a főépülethez nem tartozott sarokrizalit, mint azt a korábbi kutatás feltételezte, ehelyett egy későbbi kert építményeinek nyomait fedezte fel, amelynek építészeti rekonstrukcióját is megkísérelték. A főépület alatt megfigyelt korábbi részletek időben az eltérő irányítású épületet követték: ezeknek pontos alaprajzi és időrendi meghatározása a fő-épület építéstörténetére vonatkozó ismereteinket gazdagította és lényeges felismerésekkel járult hozzá az egyes építési periódusok megismeréséhez. Kiderült továbbá, hogy a főépület ismert alaprajzával párhuzamos, de annál korábbi épületek helyiségeit a későbbi peristylumos épületnél nagyobb udvar köré építették. A leletanyag elemzése során derült ki az is, hogy a már ismert alaprajzú főépületet csak a II. század végén vagy a II–III. század fordulóján egy későbbi átépítés során emelték, ami időben a Likas-dombi halom feliratainak eddigi keltezésével, a villagazdaság importjának ugrásszerű növekedésével esik egybe. Palágyi Sylvia kutatásai során került elő egy nagyméretű pinchelyiség is, amelyet a római korban már nem tisztítottak ki, éppen ezért a régész, de egyben a látogató számára is értékes leletanyagot tartalmazott. A periodizáció szempontjából fontos evidenciákat szolgáltatott egy, a III. század 50-es éveiben záródó éremlelet, amelyet B. Sey Katalinnal együtt dolgozott fel. A villa főépületét bizonyíthatóan a IV. század végéig használták.

Az 1976 óta folyó újabb ásatások során is nagy mennyiségben kerültek elő falfestmények. Ezek egy része a korábbiakat hitelesíti vagy azokat kiegészíti, ezáltal újabb lehetőségeket nyitva meg a rekonstrukciós kísérleteknek és értelmezéseknek. A falfestmények zöme viszonylag nagy területen szóródott szét, nem csak a főépületben, hanem más építmények planírozásában, ami kiegészítésüket és keltezésüket lényegesen megnehezítette.

Új felismerések születtek az ún. melléképületek funkciójára vonatkozóan is. Lényegesen nőtt a falak,

épületrészek száma – a kutatott felületeken feltártakon kívül – a villagazdaság központján kívül eső területeken is. A mintegy 9 ha alapterületű villaegyüttes egésze alaprajzi sajátosságaira, a felület beépítettségére vonatkozó megfigyelések sok új felismeréshez vezettek az elmúlt negyedszázad során. A felderítés fegyvertára kiegészült a geofizikai kutatások eredményeivel. Az ásatásokba külföldi egyetemek munkatársai, hallgatói is bekapcsolódtak. A hatalmas munkába számos szakembert vont be, akik részben egy-egy épületrész feltárását irányították, részben az egyes leletcsoportok feldolgozásában vettek részt. Több, mint egy tucat, a projektben huzamosabb ideig együttműködő kutató munkáját szervezte, tette számukra hozzáférhetővé az érdeklődési körükbe vágó leletegyütteseket, állandóan konzultált velük, a stratigráfiai megfigyelésekkel, dokumentációk rendelkezésükre bocsátásával segítve munkájukat. Szervező tevékenysége révén is sokat nyert a provinciális régészeti kutatás. Sokat fáradozott a kezdeményezésére megalakult Balácáért Alapítvány szerteágazó feladataival, amelyek közül kiemelhetjük a balácai kutatások eredményeit bemutató tudományos folyóirat, a Balácai Közlemények szerkesztését, gondozását. Az 1989 óta rendszeresen megjelenő, már 8 kötetet megért folyóirat tartalmi, finanszírozási és terjesztési feladatai túlnyomórészt rá hárultak. A folyóirat hasábjain, az ásatásokról szóló beszámolók és leletanyagok közreadásán kívül, nemzetközi konferenciák előadási anyagainak publikálására is biztosított helyet, így pl. az 1994-ben rendezett villakongresszuson elhangzott referátumokat már 1995-ben olvashatták a szakemberek.

Alig egy évtizeddel az új ásatássorozat 1976. évi kezdete után, 1984-ben már a Hajnóczy Gyula tervei alapján elkészült védőépület fedi a főépület falait, s megkezdődött a régészeti park kialakítása is. Palágyi Sylvia kezdeményezésére a főépület 4 mozaikja közül hármat már eredeti helyén lehetett bemutatni, s 1993 óta ugyanitt állították ki a helyreállított falfestmények jó részét is – megkísérelve kiegészítésüket. A védőépület lehetőséget adott kiállításokra, sőt nyári rendezvényekre is. A régészeti parkot, az ókori villa miliójét a szűkebb értelemben vett szakmai kiállításokon kívül számos hangulatos, történelmi szituációs játékra, ókori irodalmi alkotások előadására, hangversenyekre, a római konyhaművészet és étkezési szokások bemutatására használta fel. Az ezzel kapcsolatos ötletekben kifogyhatatlan volt. Balácai kutatásairól eddig összesen 32 munkát jelentetett meg, de még legalább ugyanennyi Balácáról szóló tanulmány szerzőjét segítette tanácsaival, megfigyeléseinek, tapasztalatainak átadásával.

A balácai villagazdaság épületein kívül szorgalmasan kutatta a Balaton-felvidék több települését: felmérés és kisebb ásatás kapcsán foglalkozott a Szentkirályszabadja-romkúti villa alaprajzi sajátosságaival, római épületeket, kemencéket tárt fel Balatonfűzfőn, Balatonakaliban, Balatonalmádiban, Balatonfüreden, Alsóörsön és Aszófőn. Bár ez irányú munkáját többnyire leletmentés tette szükségessé, hiteles ásatási eredményei révén ennek a fontos területnek római kori településtörténetéről, birtokviszonyairól, építészeti sajátosságairól, vagy éppen ipari tevékenységéről ma jóval többet tudunk.

Az inotai halomsír leletei kapcsán kezdett el foglalkozni a római kori lószerszámokkal: erről a témáról első tanulmányát 1983-ban jelentette meg az aaleni limes-kongresszus aktáiban, majd 1989-ben a British Archaeological Reports sorozatban adta közre a pannoniai leletek rekonstrukciós lehetőségeiről szóló munkáját. Csaknem valamennyi limes-kongresszuson lószerszámok rekonstrukciójával foglalkozó előadással vett részt. Új lendületet adott ez irányú kutatásainak a tihanyi lósr előkerülése. A kocsai-, ill. lótemetkezésekről mind tudományos munkáiban, mind kiállításvezetőiben beszámolt. A veszprémi Laczkó Dezső Múzeum római kori lószerszám- és járomvereteinek katalógusát 2003-ban adta közre, a pannoniai járomleletek egy részét a Kölner Jb 2002. évi kötetében is bemutatta.

A balácai villa feltárásához, az ott talált kiemelkedő jelentőségű művészeti alkotásokhoz kapcsolódik tevékenységének további két területe: a római mozaikok és a falfestmények kutatása. Őt olyan nemzetközi konferencián vett részt előadással, amelyek ezekkel a studiumokkal foglalkoztak. A főépület falfestményeiről 1985 óta jelentetett meg tanulmányokat: 1991-ben a Kölner Jb hasábjain adta közre az újabb balácai emlékeket. E művészet funerals csoportjával foglalkozott, a római kori halomsírok festett sírípítményeinek ismertetése kapcsán egy Párizsban megjelent munkájában. Látni, hogy ennek az emlékcsoportnak mennyiségével és teljes problematikájával egyedül képtelen megbirkózni, igyekezett tanítványokat is nevelni. 1999-ben – kutatók és restaurátorok részvételével konferenciát szervezett e témakörből „Kiemeléstől a bemutatásig” címen. Társszervezője volt 2001-ben a római kori falfestészettel foglalkozó nemzetközi kongresszusnak. 1998–2001 között az Association internationale pour la peinture murale antique alelnöke volt, ezenkívül az Association internationale pour l'étude de la mosaïque antique magyarországi referense. Általában elmondható, hogy a nemzetközi tudományos életben kifejtett tevékenysége egészen kiemelkedő.

46 alkalommal tartott előadást különböző kongresszusokon, külföldi egyetemeken: a római bronzokkal foglalkozó konferenciákon, a villákról, halomsírokról, falfestményekről vagy mozaikokról rendezett symposiumokon, a limes-kongresszuson vagy a Provinzialrömisches Kunstschaffen rendezvényein. Ő maga Veszprém-ben 11 nemzetközi kongresszust szervezett, ill. társrendezője volt olyan rendezvényeknek, amelyeknek sok külföldi résztvevője volt. Vendégei mindig a legnagyobb elismeréssel emlékeztek vissza a Veszprém-ben töltött napokra, a balácai kirándulásokra, a konferenciák alkalmából rendezett kiállításokra, a program sokszínűségére és a tanácskozás színvonalára. A kongresszusokon Palágyi Sylvia részben kutatási területeinek nemzetközileg elismert szakembereit vonultatta fel, de szervezett olyan rendezvényeket is, amelyeknek témája szűkebb szakterületétől távol esett (pl. Válaszúton: Kelet-Nyugat, pogányság-kereszténység). Nemzetközi együttműködésben dolgozik a római kori villák feltárásán, bemutatásukban és feldolgozásukban. A fent említett nemzetközi szakmai társaságokon kívül tagja az ICOMOS régészeti parkok, nemzeti emlékhelyek bizottságának, tagja a MTA Köztudományi Bizottságának, a MTA Régészeti Bizottságának és elnöke a VEAB Történettudományi Szakbizottságának. 1988 óta a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat régészeti titkára. Érdemeinek elismeréséül az Osztrák Régészeti Intézet 1991-ben levelező tagjává választotta.

Nagy odaadással dolgozott az antik művészetnek egy másik ágában, a provinciális római szobrászati emlékek közreadásában és értékelésében. A kezdet itt is 1976-ra nyúlik vissza, amikor Tóth Sándorral együtt elkészítette a tihanyi római és középkori kőtár katalógusát. 1989 óta egyik szorgalmazója a Stájerországi Régészeti Társulat kutatóival együtt a Provinzialrömisches Kunstschaffen konferenciáinak, amelyet azóta két évente rendeznek azzal a céllal, hogy az ókori művészet eme elhanyagoltabb területének emlékeit megismerjék, s hogy ez a forráscsoport is elfoglalhassa helyét az antik művészet fejlődésének, tendenciáinak kutatásában. Már a második symposiumot ő szervezi, s egy kivétellel valamennyi konferencián tartott előadást a legkülönbözőbb témákról: a kocsibábrázolások tartalmi háttéréről, a Pannoniában ritkábban fellelhető sírmedaillonokról, újabb kocsibábrázolásokról, a Balaton környéki villák architektúrájának, díszítőművészetének sajátos elemeiről, egy pannoni császárszoborról stb. A rendezvénysorozat azóta – közép-európai kezdeményezésből összeurópai kongresszussá nőtt, amelyeknek témakörébe az alexandriai, a császárkori görög, a Róma városi, a gal-

liai és a britanniai emlékek egyaránt bekerültek. A kőemlékekről monográfiát jelentetett meg a Corpus Imperii Romani sorozat 3. magyarországi köteteként, amely 1999-ben jelent meg az Akadémiai Kiadónál (társszerzői: Christine Ertel és Redő Ferenc). A corpusban 54 Veszprém megyei lelőhelyről 183 kőemléket ír le, részletesen bemutatva az ókori településviszonyokat, az emlékeket állító személyek társadalmi hovatartozását, elemzi a feliratokat állító, a művészeti alkotásokat megrendelő réteg gazdasági helyzetének alakulását. A corpus jellegéből fakadóan a leírt szobrászati emlékek között a sokszorosan publikált darabok éppúgy megtalálhatók, mint az itt először bemutatott töredékek. 23, korábban közöletlen emlék is helyet kapott ebben a repertóriumban, amelynek végén a kőemlékek formai és díszítőmotívum-típusainak alapos és szemléletes bemutatását találjuk.

Nem lenne teljes a munkásságáról összeállított kép, ha kihagynánk belőle a sokirányú mindennapi múzeumi munkát. A Balácai Közleményeken kívül 2000 óta rendszeresen (korábban alkalmanként) szerkeszti a Veszprém Megyei Múzeumok Közleményeit. 1968 óta 27 kiállítást rendezett, többek közt 1985-ben és 2003-ban az állandó kiállítás római kori részét. A kiállítások jó része a balácai feltárások, ill. halomsírok leleteit mutatta be, vagy éppen Baláca volt a bemutatás színhelye, de szívesen vállalt másutt is helytörténeti, jubileumi, vagy éppen az új szerzeményeket ismertető kiállításokat. A kiállításokon, előadásokon, tárlatvezetésekön kívül videofilmen és több tucat ismeretterjesztő cikkben (Élet és Tudomány, Magyar Nemzet, a veszprémi Napló) keresztül igyekezett szélesebb közönséggel is megszerettetni az ókori kultúrát. Több százszor tartott vezetést ásatásain, adott nyilatkozatot a helyi és országos médiának. Előadásokat tartott a latintanárok országos továbbképzésén, a Goethe Intézetben, 1996 óta pedig a Veszprémi Egyetemen művészettörténetet oktat. Hálásak lehetünk neki azért, hogy három alkalommal is tartott – főképp keretében az ELTE Régészeti Intézetében – előadást római kori villákról vagy a császárkori halomsírokról.

Munkássága során többször is kitüntették. Már 1972-ben megkapta a Veszprém Megyéért ezüst, 1978-ban az arany érdemrendet, majd 1981-ben a Munka-érdemrend ezüst fokozatát. A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1984-ben Kuzsinszky Bálint emlékérmét adományozta neki. 1992-ben elnyerte Veszprém város Gizella-díját valamint a veszprémi múzeum Laczkó Dezső tudományos díját. 2001-ben a Pro Comitatu, 2002-ben a MTA Veszprémi Regionális Bizottságának emlékérmével, 2004 tavaszán pedig Schönvisner István-emlékéremmel tüntették ki.

E rövid visszpillantás – amely nyilvánvalóan nem is lehet teljes, mindent átfogó számvetés – egyben azokat a célokat is felvillantja, amelyeket Palágyi Sylvia ezután szeretne megvalósítani. Ismerve ambícióját, energiáját, fáradhatatlan munkakedvét, páratlan szervezőkészségét, menetrendszerű pontosságát, biztosak lehetünk abban, hogy akár Baláca, vagy annak falfestményei, akár a római kori kocsitemetkezések, lószerszám- és igaveretek, vagy éppen a település-

történet témakörében még számos eredménnyel fogja gazdagítani ismereteinket és még sok – általa szerkesztett folyóiratkötetettel ajándékoz meg bennünket. Ehhez adjon neki a Jóisten egészséget, változatlan lelkesedést, töretlen erőt és állhatatosságot.

Gabler Dénes

A TRIBUTE TO SYLVIA PALÁGYI

Sylvia Palágyi is one of the most active Hungarian archaeologists; I think this claim is still true even if we look beyond the circle of scholars of provincial Roman archaeology. When appraising her far-reaching activities, we not only pay tribute to an outstanding, internationally recognised researcher on a significant jubilee occasion, but also to an expert who has attained outstanding achievements in the field of museum materials, and who never considers her work completed either at the excavation, or with the publication of results.

She is the author and at the same time the editor of three monographs (as the main or co-author of these, published as joint works), and besides these, of 115 studies, research reports, essays, exhibition guides, forewords, entries, reviews, instructional works and pamphlets. If her book reviews and excavation reports are also considered along with the above, then she herself would probably not know the precise number of entries in her bibliography. Though the value of her work does not lie in the numbers, but in that striving for perfection which accompanies the finds from excavation to presentation, in attempting to obtain and publish all available scientific material on them.

She was educated in schools and secondary schools in Budapest and in cities of Transdanubia. She obtained a degree from the Eötvös Loránd University (ELTE) Faculty of Liberal Arts in 1967, in the fields of archaeology and history. During her university years, she learnt the most from Gyula László, and from András Mócsy, the scholar of the Roman period, who both shaped the knowledge, methods and mentality of generations of archaeologists. She wrote her thesis on city architecture of the Roman period. During the course of her labours, she has perhaps been disloyal to this one subject, in all other respects, she can be regarded as a paragon of faithfulness.

With a fresh diploma in her hand, she came to Veszprém Museum in 1967 (named „Bakonyi Museum” at that time), where she has since climbed up pretty well every rung of the administrative ladder. She has „only” had this one job, which we can truly appreciate in today's world of swirling commotion, changes of flags, transfers, and frequent changes of job in the interest of rapid career building, even if many do not consider loyalty (to a job, research field, or conviction) to be a virtue.

At the beginning of her career, she immediately got

into „the deep end:” for years she worked on the team dealing with volume 4 of the Archaeological Topography of Hungary, examining the sites of the Pápa and Zirc districts. She is one of those to whom we can be grateful that in Hungary, archaeological topography research was first successfully completed in Veszprém County: the material in the published volumes not only covers the whole of the county, but also the territory of Keszthely district, which now belongs to Zala County. As one of the five-member author collective, Sylvia Palágyi contributed to the success of the volume by writing almost 160 entries on the Roman period. During the course of the topography work, she began to deal with the Pannonia tumuli, and due to this she has become the best researcher on this burial rite in Hungary, and internationally one of the best known scholars in the field. In twenty of her works, she deals with the most varied aspects of tumulus burials. She obtained a university doctorate in this field in 1980, and a degree „candidate of science” in 1994. Three of her large excavations, carried out according to plan over several years, have enriched our knowledge of the tumuli: these were in Inota, Baláca and Kemenesszentpéter. These three exemplary excavation sites have since provided pretty well the most important evidence in connection with the dating, questions of origin, and ethnic composition of the tumulus burials. More than twenty years ago, she published the Inota tumuli in a small monograph-scale article in the columns of *Alba Regia*. In these, the leading members of the Eraviscus aristocracy, who buried with weapons, were presumably interred, with the chariots also depicted on the gravestones, with terra sigillata tableware, dateable to the time of Trajan, and with glassware. A wall was built around one of the high mounds, the sanctuary painted on the encircling walls was occupied. The tumuli excavated between 1973–1975 could be visited within the framework of a memorial presentation, scarcely fifteen years after completion of the excavations.

She uncovered one of the earliest Roman tumuli in Transdanubia in Kemenesszentpéter, which is dated by the weapons and bronze vessels enclosed to the years around 100 AD. She began the research into the Roman period mounds in 1969, and then continued it in 1990–1991: the memorial presentation of these is also underway.

Between 1984 and 1986, she was researching the

large-scale Likas Hill tumulus, which lies 6–700 m from the main building of the Baláca Roman villa. The one-time mausoleum-like burial rose up within a cemetery surrounded by a wall. Although repeated plundering inside the burial vault has ruined the graves, at the same time the tombstone fragments and the mountings of the busti have provided important information with regard to dating and the identity of the interred. The family which erected the tomb (according to research by J. Fitz), probably settled from Central Italy to Pannonia, where they played a significant role in the life of several city communities. The domestication of burial customs observable in Central Italy can probably be attributed to this family. Also from the point of view of typology, the Baláca tumulus stands out from the ranks of the tumuli of Noricum-Pannonia, and parallels may be drawn with Italian prototypes, in a similar way to the Carnuntum group known as „Rundgräber” (round graves). It was Sylvia Palágyi who first observed this type in Eastern Pannonia. There is no doubt that this large mound covered the ashes of the owners of the Baláca villa and their families. The dating, which is only supported by evidence obtained from completing the inscription fragments, is in dispute at present. 1287 stone fragments of various qualities from grave altars, inscriptions, images and architectural elements have been found during the course of the excavations, and a work team has analysed these. The entrance passage and vaults of the mound, which was surrounded by an enclosure wall crowned with a ledge and having a base with various divisions, were painted or covered with stucco. What could be more natural, than for Sylvia Palágyi to initiate the memorial presentation of such a uniquely significant burial, and to cooperate actively in its realisation? From the research field point of view, the monograph dealing with the Roman period tumuli of Transdanubia was an important milestone in her work and her life's path. This was published in 2000 together with Levente Nagy, and since then a German edition from the Academic Press (Akadémiai Kiadó) has also been achieved. In this work, the authors evaluate the types and structures of cemeteries and grave furniture, date the graves, and deal with the question of the origin of tumulus burials, based on literature data, surveys, drawings and other sources pertaining to tumuli, the quantity of which has doubled since the article published by Károly Sági in 1943. On her initiative, researchers excavating the tumuli of Zala and Somogy Counties also became involved in the work, but the task of organising the undertaking fell on her. This important work has filled a gap, and enabled the results of Hungarian research also to be made avail-

able, following the repertoires of Slovenia, Austria and Croatia in the works of S. Pahić, O. Urban and Z. Gregl.

Her work is focused on the excavation, publication and presentation of the Baláca villa smallholding, as well as on making the results available in various ways. She began her research on the Baláca villa complex in 1976, exactly half a century after the earlier excavations initiated by Gyula Rhé were discontinued. The results of the project, originally planned to last until 2000, are now known throughout Europe, in spite of the difficulties experienced in achieving them. In its early years, the large scale project strove chiefly for the recognition of all ground plan details of the main building and for the determination of the construction periods. With the precise designation of the ground plan, earlier typological classifications lost their validity, but the newer period divisions contributed significant new perceptions for determination of the chronology of the qualitative mosaics and frescoes. Thanks to excavation of building XIII with differing orientation, as well as research carried out in the courtyard (peristylum) of the main building, it turned out that the villa in its initial form was built in the Flavius period. Analysis of the find materials discovered in the course of accurate, stratigraphic excavations also contributed to determination of the chronology of the earliest structures. When excavating the early structures, it became clear that there had been no corner projection on the main building, as had been postulated by the earlier research. Instead, traces of the structures of a later garden were discovered, and an architectural reconstruction was attempted. The earlier remains observed under the main building were later in time than the building of differing orientation: the precise determination of the ground plan and chronology of these has enriched our knowledge with regard to the construction history of the main building and has contributed significant perceptions for recognition of the individual construction periods. It also turned out that the rooms of earlier buildings, parallel to the known ground plan of the main building, were built around a courtyard larger than the later building with the peristylum. When analysing the find material, it also became clear that the main building with the known ground plan was only raised at the end of the 2nd century or at the turn of the 2nd-3rd centuries in the course of a later reconstruction, which time period coincides with the present dating of the inscriptions from the Likas Hill tumulus, and the abrupt increase in the villa farm's imports. During Sylvia Palágyi's excavations, a large cellar room was also found, which was not cleared out during the Roman period, and for this reason it contained valu-

able find materials for the archaeologist, and at the same time for the visitor. From the dating point of view, important evidence was provided by a find of coins, terminating in the 50s of the 3rd century, which was investigated together with Katalin B. Sey. There is proof that the main building of the villa was in use until the end of the 4th century.

During the course of more recent excavations, underway since 1976, a large quantity of frescoes has been found. A portion of these authenticates the earlier ones, or augments them, thus opening up new opportunities for reconstruction experiments and interpretations. The bulk of the frescoes were scattered over a relatively large area, not only in the main building, but in the levelling for other constructions, which made augmenting and dating them significantly more difficult.

New insights have also been gained regarding the function of the so-called outbuildings. The number of walls and building sections increased significantly (besides those uncovered in the domains under investigation) on the areas outside the centre of the villa farm. Observations with regard to the ground-plan peculiarities of the whole villa complex of almost 22 acres, and the way the area was built up, have provided many new insights during the course of the last quarter century. The arsenal of exploration has been supplemented with the results of geophysical research. Scientists and students from foreign universities also became involved in the excavations. Numerous experts were drawn into the enormous task, some of whom led the excavation of individual building sections, whereas others participated in the analysis of particular groups of finds. Palágyi organised the tasks of more than a dozen researchers cooperating in the project for a prolonged period, made the ensembles of finds available to them which intersected their spheres of interest, and consulted with them constantly, aiding their work with her stratigraphic observations, and by providing them with documentation. Provincial archaeological research has also gained much from her organisational activities. She has laboured much on the multitudinous tasks of the Pro Baláca Foundation, formed on her initiative, one of which to be emphasised being the editing and care of the scientific journal *Baláca Communications*, presenting the results of the Baláca research. Tasks involving the contents, financing and circulation of the journal, which has appeared regularly since 1989, reaching 8 volumes already, have fallen on her to the greatest extent. Besides reports on the excavations and communication of the find materials, she has also provided space in the columns of the journal for the publication of lecture material from inter-

national conferences, so for instance, as early as 1994, experts were able to read reviews heard at the villa congress held in 1994.

Scarcely a decade after the start of the new series of excavations in 1976, the walls of the main building were covered over by a protective structure based on designs by Gyula Hajnóczy in 1984, and establishment of the archaeology park had also begun. On Sylvia Palágyi's initiative, three of the four mosaics from the main building could be displayed in their original positions, and since 1993 a good portion of the restored frescoes have also been on exhibition in this same spot, with an attempt at completing them. The protective structure has provided an opportunity for holding exhibitions, and even summer events. Besides holding professional exhibitions in the narrower sense, the archaeology park and the milieu of the ancient villa have been used for numerous evocative games linked with historical situations, the performance of works of classical literature, concerts, and the presentation of Roman cuisine and eating customs. Her ideas in connection with this have been inexhaustible. She has published a total of 32 works on her Baláca research to date, but she has helped the authors of at least as many studies on Baláca with advice, observations, and sharing her experiences.

Besides the buildings of the Baláca villa farm, she has diligently researched several settlements of the Balaton Uplands: in connection with surveys and minor excavations, she has dealt with the ground plan peculiarities of the Szentkirályszabadja-Romkút villa, and has excavated kilns and Roman buildings in Balatonfüzfő, Balatonakali, Balatonalmádi, Balatonfüred, Alsóörs and Aszófő. Although her work of this kind was mainly necessary to rescue finds, because of her authentic excavation results, we now know a great deal more about the Roman period settlement history, ownership status, architectural features or even industrial activities of this important territory.

In connection with finds from the Inota tumulus, she began to show an interest in Roman period horse trappings: she published her first study on this subject in the proceedings of the Aalen Limes Congress in 1983, then in 1989 her work on the possibilities for reconstruction of the Pannonia finds was published in a series by *British Archaeological Reports*. She has participated in almost every Limes Congress by giving a lecture dealing with the reconstruction of horse trappings. A new boost was given to her research in this direction by the discovery of a horse's grave in Tihany. She has reported on chariot and horse interments both in her scientific works and in exhibition form. Her catalogue of Roman period horse trappings and yoke

mountings was published by the Museum „Laczkó Dezső”, Veszprém in 2003; a portion of the Pannonia yoke finds was also presented in the 2002 annual volume of the *Kölner Jahrbuch*.

Two further fields of activity for her are connected with the excavation of the Baláca villa, and the art works of outstanding significance found there: research into Roman mosaics and frescoes. She has given lectures at five international conferences which dealt with these studies. Since 1985, she has published articles on the frescoes of the main building: she publicised the latest Baláca relics in the columns of the *Kölner Jahrbuch* in 1991. She has treated the funeral aspects of this art, in connection with describing the painted tomb structures of the Roman period tumuli, in a work published in Paris. Seeing that she was incapable of wrestling alone with the quantity and overall problems of this relic group, she has also attempted to train disciples. In 1999, she organised a conference on this field entitled, „From excavation to presentation,” with the participation of researchers and restorers. In 2001, she was a co-organiser of an international congress dealing with Roman period wall painting. From 1998 till 2001, she was vice-president of the Association Internationale pour le peinture murale antique, as well as the rapporteur for Hungary of the Association Internationale pour l'Étude de la mosaïque antique. Of the whole, it can be said that her activities on the international scientific scene are quite outstanding. On 46 occasions, she has given lectures at various congresses and in foreign universities: at conferences dealing with Roman bronzes, symposia on villas, tumuli, frescoes or mosaics, at the Limes Congress, or Provinzialrömisches Kunstschaffen events. She herself has organised 11 international congresses in Veszprém, and has been co-organiser for events with many foreign participants. Her guests have always recalled with the greatest admiration the days spent in Veszprém, outings to Baláca, exhibitions held at the conferences, the variety of the programme, and the standard of consultation. At some of the congresses, Sylvia Palágyi has paraded internationally recognised experts in her research fields, but she has also organised events where the subject was alien to her specialised area of expertise (e.g. At a crossroads: East-West, paganism-Christianity). She works in international cooperation on the excavation of the Roman period villas, and on their presentation and analysis. Besides the international professional societies mentioned above, she is also a committee member of ICOMOS archaeology parks, national monuments, member of the Public Body and the Archaeological

Committee of the Hungarian Academy of Sciences (HAS), and chairman of the History Commission of the Veszprém Regional Committee (VEAB) of HAS. Since 1988, she has been archaeology secretary of the Hungarian Archaeology and Art History Association. In recognition of her services rendered, the Austrian Agricultural Institute elected her as a correspondence member in 1991.

She has worked with great commitment in another branch of ancient art, in the publicising and evaluation of provincial Roman sculpture remains. Here too, the beginnings go back to 1976, when together with Sándor Tóth she produced the catalogue of the Tihany collection of Roman and mediaeval stone remains. Since 1989, together with researchers from the Styrian Archaeological Association, she has been one of the expeditors of the Provinzialrömisches Kunstschaffen conference. This has been held every two years since then, for the purpose of making known the relics from this rather neglected field of classical art, so that this group of resources can also occupy a position in research on the development and tendencies of antique art. She is already organising the second symposium, and with one exception she has given lectures at every conference on the most varied topics: (background to the contents of chariot depictions), grave medallions rarely found in Pannonia, more recent chariot depictions, distinctive elements in the architecture and decorative art of villas in the Balaton region, an emperor's portrait from Pannonia, etc. The series of events has since grown from a central European initiative to a congress for the whole of Europe, the subject areas now including remains from Alexandria, imperial Greece, the city of Rome, Gaul and Britain. She has compiled a monograph on stone relics, as the third volume on Hungary of the *Corpus Imperii Romani* series, which was published in 1999 by Akadémiai Kiadó (co-authors: Christine Ertel and Ferenc Redő). 54 Veszprém County sites and 183 stone relics are described in the corpus, presenting in detail the ancient settlement conditions, the social status of the people who produced the materials, and analysing the development of the economic position of the stratum which commissioned the works of art. Due to the nature of the corpus, items which have been published repeatedly are just as much to be found among the sculptural remains, as are fragments presented here for the first time. 23 previously unpublished relics have also found their way into this repertoire, at the end of which can be found a thorough and picturesque presentation of the form and decorative motif types of the stone remains.

The picture compiled of her activities would not be complete if her manifold, everyday museum work were left out. Apart from the Baláca Communications, since 2000 she has regularly (previously occasionally) edited Veszprém County Museums Communications. Since 1968 she has organised 27 exhibitions, including the Roman period section of the permanent exhibition in 1985 and 2003. A good proportion of the exhibitions have presented finds from the Baláca excavations or the tumuli, or Baláca itself has been the scene of the presentations, but she has also been happy to take on events elsewhere dealing with local history, jubilees or even presenting new acquisitions. Besides the exhibitions, lectures, and gallery guides, she has also striven to encourage appreciation of ancient culture by a broader audience through video films and several dozen informative articles [Élet és Tudomány (Life and Science), Magyar Nemzet (Hungarian Nation), Veszprémi Napló (local newspaper)]. Several hundred times she has held guided tours of her excavations, and made statements to the local and national media. She has held lectures at national in-service training for Latin teachers, in the Goethe Institute, and since 1996 she has taught art history at the University of Veszprém. So we can be grateful to her that on three occasions she has given lectures on Roman period villas or the imperial tumuli (within the framework of the main lecture course).

During the course of her work, she has received several awards. As early as 1972 she received the silver order For Veszprém County, and in 1978 the gold, then in 1981 the silver class of the Work Order. In 1984, she was awarded the Bálint Kuzsinszky Memorial Medal by the Hungarian Archaeology and Art History Society. In 1992 she won the Veszprém City Gisela prize as well as the Veszprém Museum Dezső Laczkó science prize. In 2001 she was decorated with the Pro Comitatu medal, in 2002 with the MTA Veszprém Regional Committee memorial medal (in ELTE Archaeological Institute) and in April 2004 with the Schönvisner prize.

This brief retrospective glance (which clearly cannot be a complete, all-encompassing account), at the same time sheds light on the goals which Sylvia Palágyi would still like to achieve. Knowing her ambition, energy, untiring desire to work, incomparable readiness to organise, and time-table punctuality, we can be sure she will enrich our knowledge with many more results, whether on the subject field of Baláca, or its frescoes, or the Roman period chariot interments, or horse trappings and yoke mountings, or even settlement history, and she will present us with many more volumes of journals she has edited. For this purpose, may the good Lord give her health, unchanging enthusiasm, unbroken energy and perseverance.

Dénes Gabler